

Chinuk Wawa

leyn-skul

volume 1 | 2021

ixt lalang, hayu tilixam

tənəs-iləp-kimtəks-wawa

alta nsayka tiki kimtəks k^hanawi-^haksta uk munk-ye^hlan nsayka. pus hilu ^haska, ^hawqat nsayka munk uk chinuk-wawa leyn skul buk.

alta nsayka munk-k^həpit ukuk 100, ukuk 200 leyn skul k^hapa leyn. dret nsa tiki munk ikta pus k^hanawi-^haksta uk kəmtəks chinuk. nsayka tiki munk-palach.

q^hənchi-hayu ^hush ikta uk chinuk-wawa tilixam ^haska palach nsayka. kakwa nsayka chaku manaqi skukum-təmtəm, manaqi tsix nsayka ^hum^hum.

hayu masi *Jeff Harrison* pi *Carol Watt*. dret ^hush pus wawa k^hapa msayka. msayka munk-kəmtəks nsayka q^hata iləp-chaku

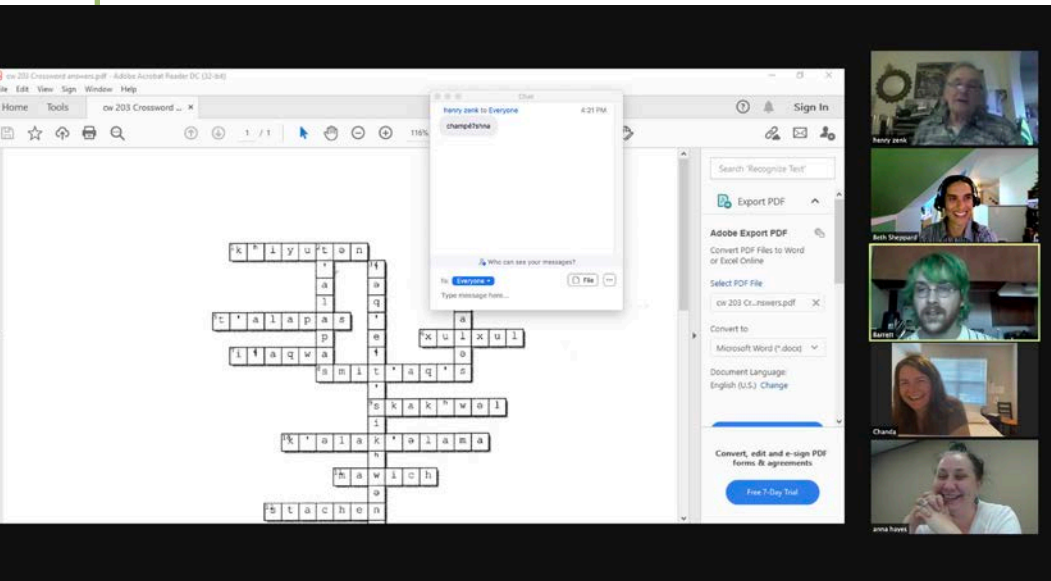
munk-kəmtəks nsayka q^hata msayka ^hush mamuk chinuk-skul k^hapa chachalu shawash-ili^hi.

hayu masi k^hapa *Lori Tapahonso* pus mayka palach dala k^hapa nsayka pus munk-makwsti uk tənəs-buk. *Lori* pi AILPC-tilixam kwansəm kakwa ye^hlan-tayi-tilixam ^haska k^hapa chinuk-skul. pi wəxt ^haska palach dala pus munk-ye^hlan chaku-kəmtəks tilixam.

hayash hayu masi k^hapa *Jedd Schrock* pi yaka t^hwə^h-^hum^hum kəmtəks. djed, mayka munk-kəmtəks nsayka q^hata pus manaqi-^hush kəmtəks k^hanawi ^hluyma wawa-t^hsəm. alta wik-q^həl pus KƏNƏ^h MUNK-HALA k^hapa chinuk-wawa! wəxt

nsayka kəmtəks nanich-t^hsəm mamuk! q^hənchi ^hush pus *Quinne Larsen* pi *Ray Smith* ^haska munk kakwa. dret ^haska kəmtəks nanich-t^hsəm mamuk!

nawitka wəxt uk nsayka munk-kəmtəks-tilixam ^haska munk manaqi-^hush nsayka. kwansəm *Beth Sheppard* ya munk kakwa. anqati, bet, ma munk-kəmtəks nsayka q^hata pus wawa wawa pi munk t^hsəm k^hapa chinuk-wawa. alta ma munk-ye^hlan nsayka pus munk-skukum ^hluyma chaku-kəmtəks-tilixam. nawitka ^hawa nsayka, bət kwansəm ma munk-ye^hlan nsayka pus munk ikta k^hapa chinuk-wawa. q^hənchi-hayu ma munk pus nsayka! pus hilu bet, hilu ukuk buk. kwansəm dret ^hush-təmtəm nsayka pus mayka munk-ye^hlan pi mayka ^hush kəmtəks. q^hənchi-hayu ma munk pus munk-mi^hayt k^hanawi-ikta k^hapa ukuk chinuk-wawa buk. hayu, hayu masi, bet. kwansəm kakwa ma kəmtəks ikta ^hush pus munk!

alta wəxt ukuk k^hul nsayka chaku-kəmtəks *Dr. Henry Zerk* k^hapa zoom. nsayka munk-kəmtəks-tilixam yaka. q^hənchi-hayu uk man ya kəmtəks! hayu nsayka chaku-kəmtəks k^hapa tilixam uk wawa chinuk pi hayu ^hluyma shawash lalang. kwansəm ala-təmtəm nsayka pus kəmtəks k^hanawi-ikta ma ^hush kəmtəks, henli: lalang, anqati kəmtəks, hayu ya^him pi ikanum, pi kwansəm q^ha, k^hapa lusiph^a, tətisi nsa munk-mi^hayt k^hanawi nsayka k^haw-t^hsəm...k^hanawi hayash ikta ukuk! q^hənchi masi-təmtəm nsayka pus kəmtəks mayka, chup henli. hayash hayu masi, henli, pus kwansəm munk-^hush-^hush nsayka chinuk-wawa munk-t^hsəm k^hapa ukuk chinuk-wawa buk. dret ata-təmtəm mayka pus nsayka chaku-kəmtəks!

iləp nsayka munk-k^həpit, hayu masi *Alice* pi *Fitzgerald*. ^hush p^hus ^haska. ^hawqat nsayka nanich *Fitz* k^hapa buk, q^hiwa wik-kəmtəks-la p^hus yaka.

Chanda Deebatto

chinuk-wawa k^hapa leyn tayi-skul. alta nsayka chaku-ixt-təmtəm k^hapa k^hanawi-^haksta uk munk chinuk-skul yakwa. hayu masi msayka pus k^hanawi-ikta msayka munk pus munk-^hush leyn chinuk-skul.

hayu masi k^hapa k^hanawi-^haksta uk munk-ye^hlan leyn chinuk-skul. *Jerry Hall*, *Don Addison*, *Janne Underriner*, *Tony Johnson*, hayu tilixam pus dret kimtəks.

hayu masi k^hapa *Ali Holsclaw* pi k^hanawi shawash-ili^hi lalang-skul tilixam. msayka

dret-^hush mayka kəmtəks mək^hmək təqwəla t^hsi-mək^hmək.

hayu ^hush ikta chaku k^hapa hayu tilixam. *Barbara Danforth* (*Victoria Wishikin Howard* yaka k^hwi^him-k^hwi^him) ya wawa nsayka, ^hush pus nsayka munk-mi^hayt ixt yaka pik^hcha k^hapa ukuk tənəs-buk. dret palach-təmtəm yaka!

wəxt mi^hayt hayu t^hukti nanich-t^hsəm k^hapa uk buk, pi manaqi-^hush pus nanich ukuk alta. ^hush kakwa, q^hiwa wik-ikta

k^hanawi-ikta k^hapa buk

iləp-wawa	1
<i>Sky Hopinka</i> ya munk nanich-yaʔim k ^h apa chinuk-wawa.....	2
<i>Jeff</i> pi <i>Carol</i> ʔaska wawa nayka q ^h ata chinuk-skul chxi-iləp	3
pus-ikta ʔatwa k ^h apa chinuk-skul k ^h apa leyn tayi-skul?	5
kwansəm ʔush pus mək ^h mək lipum t ^ʼ si-mək ^h mək	7
pus-ikta tətʃi nsayka munk-t ^ʼ uʔan ikt ^h as?.....	9
hayu lakit-t ^h iyaʔwit	11
pus-ikta chinuk wawa?.....	13
ʔaska yaʔim	15
nayka pus-ikta wawa <i>Ali Holsclaw</i>	18
<i>Alice</i> , spuʔuq p ^ʼ us yaka	19
wayl-wawa.....	21
hihi-pipa	22
ʔələl-ikta: ʔaksta yaka?.....	23
q ^h ata pus munk shiksh ʔip ^h ayt-ik ^ʼ wəli	25
hihi-pipa k ^ʼ ilapay-wawa.....	28

Chanda Diekotto, Santi (Yaxə) Vadehabet, Henry Zenk, Annaquot Hayes, Beth Sheppard, Barrett Niblock (Jay Powell wik ya miḥayt kʰapa pikcha)

qʰənchi ɣluyma uk kʰul! wik kakwa kʰanawi uk kʰul uk chaku iləp, wikna? wik-anqati wik-ikta nsayka təmtəm pus ɬatwa qʰa hayu tilixam ɬaska ɬatwa-ɬatwa. wik-qʰənchi kʰwas nsayka pus miḥayt lishesh-kʰapa-lishesh kʰapa ɣluyma tilixam kʰapa skul. pi kwansəm kakwa nsayka kəmtəks mamuk skul. kwansəm kakwa nsayka mamuk, qʰənchi pus chxi miḥayt uk leyn chinuk-skul, aḥqi pus uk skul-kʰul chxi-iləp kʰapa ukuk skul-kʰul. wik kakwa nsayka mamuk alta, qʰiwa uk covid-sik alta miḥayt kʰapa iliʔi. kʰanawi-san hayash takta-tilixam ɬaska wawa, “ɬush nanich! pus mayka miḥayt ixt-ixt kʰapa ɣluyma tilixam, ɬush nanich pus wik yaka munk-ɬax win kʰapa mayka. uk sik chaku-ɬax kʰapa sik-tilixam, qʰənchi ɬaska munk-win. ɬush nanich uk sik wik iskam mayka! dret skukum mashachi sik ukuk!” pi kakwa, kʰəpit kʰapa zoom-qʰwetɬ nsayka munk chinuk-skul alta. pus *Beth* pi nayka chxi nsayka munk uk chinuk-skul-makwst uk kʰul, kʰəpit chaku ɬun tilixam uk iləp miḥayt kʰapa chinuk-skul-ixt: *Barrett* pi *Chanda* pi *Annaquot*. lili alta chaku makwst tilixam wəxt, *Santi* pi *Jay*. pi wik-ɬush nsa təmtəm pus kʰəpit qwinəm tilixam miḥayt? wik kakwa! pus wik manaqi hayu tilixam miḥayt kʰapa ixt zoom-qʰwetɬ, alta manaqi ɬush pus tʰunas-ɬaksta uk miḥayt. tʰunas-ikta yaka tiki wawa, alta wik tətsi ya lili ata pus wawa. pi kʰanawi uk skul-kʰul nawitka nsayka kʰanumakwst hayu-wawa-wawa, aḥqi pus chaku wik-saya ixt-təmtəm nsayka. pi kakwa, nsayka munk-təmtəm pus kʰanumakwst mamuk uk ixt-təmtəm wawa-mamuk yakwa kikwəli. kʰuy? kakwa-ɬush ukuk pus nanich, pi kakwa-ɬush ukuk pus mamuk

iləp-wawa

Henry Zenk yaka munk-tʰsəm

Sky Hopinka

ya munk nanich-ya?im k^hapa chinuk-wawa

Yague Vadehavet & Beth Sheppard †aska munk-t'səm.
Sky pi Beth †aska wawa.
p^hikcha k^hapa Sky Hopinka yaka nanich-ya?im

Beth: q^hata iləp mayka wawa chinuk-wawa?

Sky: nayka chaku k^hapa p^hotłən tayi-skul, pi nayka dret tiki chaku-kəmtəks shawash lalang. nayka dret tiki chaku kəmtəks Ho-Chunk lalang, bət nayka tilixam †aska miłayt k^hapa Wisconsin, dret saya k^hapa p^hotłən. dret q'əl pus nayka chaku-kəmtəks uk lalang. nayka nanich-nanich pus tilixam pus munk-kəmtəks nayka xlyuma shawash lalang pi alta na iskam-lima k^hapa Evan Gardner, pi yaka wawa nayka “nayka munk-kəmtəks mayka q^hata pus wawa chinuk, puuus mayka munk nanich-leruban k^hapa q^hata mayka chaku-kəmtəks.”

mayka munk ukuk chxi nanich-ya?im “małni” k^hapa chinuk-wawa. pus-ikta kakwa?

kwansəm nayka k'ilapay k^hapa chinuk pus nayka nanich-nanich q^hata pus munk nanich-ya?im xlyuma, pi wik kakwa k^hanawi bastən nanich-ya?im. nayka dret tiki chaku-kəmtəks q^hata pus munk shawash ya?im k^hapa shawash ikta, kakwa uk ya?im miłayt rawnd, wik dret. pi wəxt kakwa nayka munk ukuk voiceover, wik nayka t'səm ukuk. nayka nanich uk nanich-ya?im, pi nayka təmtəm, “q^hata nayka wawa chinuk k^hapa ukuk? wik-†ush pus nayka t'səm ukuk. wik-†ush pus nayka munk-t'səm k^hapa bastən pi huyhuy ukuk k^hapa chinuk.” pi alta nayka nanich ukuk, nayka təmtəm, “manaqi †ush pus k^həpit nayka nanich ukuk pi nayka wawa k^hapa wawa-limula. pi nayka wawa k^hapa ikta uk nayka nanich - ukuk ili?i pi Jordan pi Sweetwater.” alta nayka təmtəm ukuk miłayt k^hapa chinuk pi alaxti uk chaku-chinuk, chaku chinuk-wawa nanich-ya?im. pi wik nayka †ush-kəmtəks q^hata pus munk ukuk miłayt k^hanumakwst k^hapa Jordan pi Sweetwater pi nayka pi uk ili?i. bət chinuk munk k^hanawi ukuk miłayt †ush k^hanumakwst.

pus-ikta mayka iskam ukuk tənəs-wawa “małni” pus munk-yaçal mayka nanich-ya?im?

dret t'ukti tənəs-wawa ukuk, pi nayka təmtəm hayu k^hapa iwa. kakwa,

“ikta iwa Sweetwater yaka †atwa pi ikta iwa Jordan yaka †atwa?” pi dret nayka təmtəm k^hapa iwa. k^həpit iwa.

“q^ha nsa †atwa,” ma wawa.

dret. q^ha nsa †atwa? pi wəxt ukuk pulali-ili?i pi ukuk hayash saltsəqw q^ha ukuk anqati-tilixam †aska miłayt, inatay uk hayash saltsəqw q^ha uk anqati-tilixam †aska miłayt. pi wəxt małni ukuk tənəs-wawa pus ma †atwa małni k^hapa uk hayash-saltsəqw, pi uk pulali-ili?i....

pus ma miłayt k^hapa saltsəqw ma chaku k^hapa ili?i, małni ukuk. pus ma miłayt k^hapa ili?i ma †atwa k^hapa saltsəqw, małni ukuk.

dret. nayka dret-tiki ukuk tənəs wawa. tənəs xlyuma, pi wik kakwa bastən tilixam †aska təmtəm k^hapa iwa. kakupus sitkum-ili?i ukuk. k^hapa uk ili?i, uk tilixam uk miłayt yakwa pi uk tilixam uk miłayt k^hapa uk saxali-ili?i

hayu t^haym k^hapa ma nanich-ya?im nsa nanich t'əmanəwas... ikta ma tiki wawa k^hapa ukuk?

uk t'əmanəwas nayka tiki yaka miłayt k^hapa nanich-ya?im. pus uk nanich-ya?im-iləp nsayka nanich Jordan pi Sweetwater pi t'əmanəwas. pi alta nsayka nanich Jordan pi Sweetwater pi t'əmanəwas. pi pus ukuk nanich-ya?im-uput nsayka nanich Jordan pi Sweetwater pi t'əmanəwas. nsayka k'ilapay k^hapa ukuk. pi nayka tiki t'əmanəwas miłayt kwansəm, k^hapa uk nanich-ya?im. pi Jordan pi Sweetwater †aska chaku-rawnd k^hapa yaka, kakwa kwansəm yaka miłayt. nsayka nanich yaka k^hapa Museum of Natural History. bət pus tilixam †aska kəmtəks t'əmanəwas, †aska kəmtəks, “yaka miłayt k^hapá. uk bastən-tilixam †aska kapshwala yaka pi palach-sayá ukuk k^hapa museum.” nayka tiki pus tilixam pus †aska kəmtəks ikta, †aska kəmtəks ikta. pus †aska təmtəm “pus-ikta yaka miłayt?” alaxti †aska nanich-nanich pus chaku-kəmtəks pus-ikta yaka miłayt k^hapá.

(manaqi-hayu t'səm miłayt k^hapa pipa 28.)

Jeff pi Carol ʔaska wawa nayka

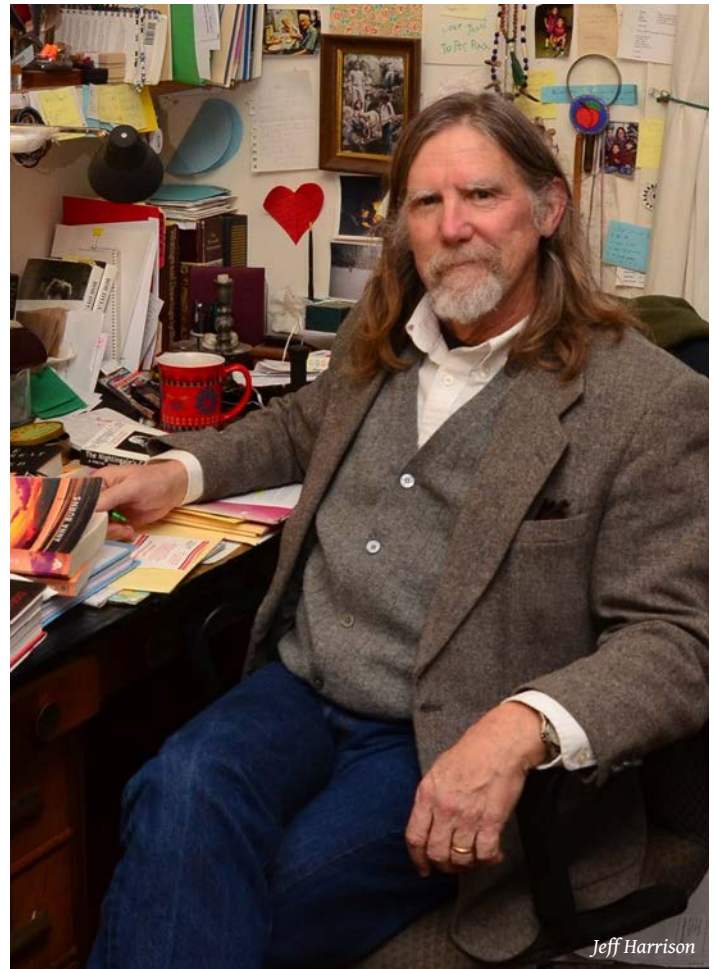
tənəs-anqati nayka chaku-kʰanumakwst kʰapa *Carol Watt* pi *Jeff Harrison*. ʔaska miʔayt kʰapa shawash lalang luʔluʔ kʰapa leyn tayi-skul. ʔaska munk-kəmtəks bastən-wawa tʰsəm-kəmtəks kʰapa tayi-skul. nawitka ʔaska munk-kəmtəks nayka qʰata chxi-iləp chaku uk shawash lalang skul kʰapa leyn.

iləp ʔaska wawa kʰapa uk chxi-iləp tʰaym. iləp chaku uk man *Jerry Hall*. yaka təmtəm ʔush pus tilixam ʔaska munk-kəmtəks shawash lalang kʰapa leyn tayi-skul. yaka mamuk uk tunus tʰsəm-laplash uk miʔayt wik-saya kʰapa yuʔqat-haws. ukuk laplash munk-nanich hayu tipsu-nim. kakwa yaka iskam ʔush nim. uk man *Don Addison* dret tsix-təmtəm yaka. hayu

“uk shawash lalang luʔluʔ dret ʔaska tiki *Oregon* shawash lalang. dret qʰəl pus tʰəp kʰəpit ixt shawash lalang pus munk-kəmtəks.”

lalang yaka kəmtəks. wəxt hayash yaka nim. pi wəxt hayu shawash-tilixam pi xulyma tilixam ʔaska munk-yeʔlan. kʰapa kʰul 2000 kʰanawi ʔaska ʔas chaku-kʰanumakwst. ʔaska wawa “alta ʔush nsayka munk nsayka shawash lalang skul yakwá.”

kʰapa 2001 alta ʔaska pus-ikta-wawa, “ikta lalang pus nsayka munk-kəmtəks?” *Jeff* yaka munk-nanich nayka uk pipa. uk pipa wawa “mayka tiki chaku-kəmtəks *Tututni*-lalang? *Sahaptin*-lalang? *Lakota*-lalang? *Cherokee*-lalang? *Kiksht*-lalang? munk-yeʔlan nsayka mamuk chxi shawash lalang skul.” alta ʔaska mamuk pus-ikta-wawa pipa pus palach kʰapa chaku-kəmtəks-tilixam. hayu chaku-kəmtəks-tilixam ʔaska kʰilapay-wawa. hayu uk tilixam wik-ikta ʔaska kəmtəks shawash lalang. hayu tilixam ʔaska tiki *Cherokee*-lalang əbə *Navajo*-lalang. bət uk shawash lalang luʔluʔ dret ʔaska tiki *Oregon* shawash lalang. dret qʰəl pus tʰəp kʰəpit ixt shawash lalang pus munk-kəmtəks. pus mayka iskam ixt, alta xʔuyma

shawash tʰunas wik ʔaska tiki. kakwa uk shawash lalang skul-tilixam ʔaska təmtəm, “wik-ʔush nsayka iskam kʰəpit ixt shawash lalang.”

hayu tilixam ʔaska iskam pʰost kʰapa uk shawash lalang skul-tilixam. ixt uk tilixam, *Margaret Robertson* yaka yaʔal, yaka wawa, “pus msayka munk-kəmtəks kʰalapuya-lalang, dret qʰəl pus munk-kakwa. nixwa munk-kəmtəks chinuk-wawa?” hayu tilixam wəxt ʔaska təmtəm ʔush pus kakwa. chinuk-wawa kakupus ʔush, qʰiwa anqati hayu xʔuyma shawash-tilixam ʔaska kəmtəks chinuk-wawa. kakupus wik kʰəpit ixt tilixam ʔaska lalang ukuk. chinuk-wawa ayaq munk-chaku-kʰanumakwst tilixam manaqi-ʔush pi xʔuyma lalang. kakwa ʔaska iskam chinuk-wawa. wik ʔaska tiki munk-kakwa hilu chachalu shawash-iliʔi tilixam. alta ʔaska munk uk skul kʰanumakwst kʰapa chachalu shawash-iliʔi tilixam. alta

qhata chinuk-skul chxi-iləp

Barrett Niblock yaka munk-t'səm

manaqi ayaq-kakwa ʔaska munk-kəmtəks chinuk-wawa. kakwa iləp chaku nsayka chinuk-skul.

lalang kʰapa leyn-skul. kakwa alta ʔaska hayu-munk-ʔush pus munk kakwa.

“k'uy? aʔqi chinuk-wawa munk-nanich nsayka uk iləp-ʔush uyxat pus munk-k'ilapay t'ʔunas q'hənchi-hayu shawash lalang.”

k'həpit kʰapa ixt tənəs tayi-skul kʰapa kʰanawi bastən-ili?i miʔayt shawash lalang skul. leyn tənəs tayi-skul ukuk. t'ʔunas pus kwansəm kakwa? nsayka leyn tilixam, dret ʔush nsayka saḡali-yeʔlan pus kakwa. bət wik-ʔush pus k'həltəs nsayka k'həltəs-miʔayt alta. kʰa hayu pus munk pus manaqi-ʔush munk-kəmtəks shawash lalang. k'uy? aʔqi chinuk-wawa munk-nanich nsayka uk iləp ʔush uyxat pus munk-k'ilapay t'ʔunas q'hənchi-hayu shawash lalang.

nayka chaku-kəmtəks hayu ikta. hayu masi *Jeff* pi *Carol*. alta nayka kəmtəks munk-kimtəks nsayka chinuk-skul. alta nayka kəmtəks q'hənchi-hayu tilixam ʔaska munk t'hil-mamuk pus munk-t'uʔan chinuk-skul.

iləp pus ʔaska munk-kəmtəks chinuk-wawa, ʔaska munk-kəmtəks ixt ʔluyma shawash lalang skul. shawash lalang 100 skul ukuk. *Don Addison* yaka munk-kəmtəks uk skul. kʰapa uk shawash lalang skul, uk chaku-kəmtəks-tilixam ʔaska nanich pus kəmtəks uk buk “*Flutes of Fire*” (*Leanne Hinton* yaka munk-t'səm). ʔaska chaku-kəmtəks q'hata miʔayt hayu ʔluyma shawash lalang. uk skul pus chxi-kəmtəks chaku-kəmtəks-tilixam kʰapa shawash lalang. hayu tilixam wik-ikta ʔaska kəmtəks shawash lalang.

pus munk uk chinuk-wawa skul, *Janne Underriner* pi *Tony Johnson* ʔaska munk hayu chxi skul-pipa pus munk kakwa. ʔaska munk-kəmtəks pi munk t'hil-mamuk. aʔqi ʔluyma tilixam wəxt ʔaska chaku kʰapa munk-kəmtəks pi munk-yeʔlan chinuk-skul.

lili alta tənəs q'hata. q'hənchi ʔaska iləp tiki munk-kəmtəks chinuk-wawa skul, alta ʔawqat pus wəxt munk-kəmtəks shawash lalang 100 skul. kakupus kwansəm saḡali-kikwəli saḡali-kikwəli kakwa uk shawash lalang skul. ixt-ixt manaqi-hayu chaku-kəmtəks-tilixam ʔas chaku, ixt-ixt manaqi-tunus. kwansəm tilixam ʔaska munk pus munk-ʔush uk skul pus q'hata chaku. qwinəm k'hul anqati, leyn-skul tayi-tilixam ʔaska tiki munk-chxəp uk shawash lalang skul. hayu tilixam ʔaska chaku hayash-wawa uk tayi-tilixam. ixt-ixt tilixam, kakwa *Carol*, kwansəm ʔaska tiki munk-t'uʔan ʔush shawash

Carol Watt

pus-ikta ʔatwa kʰapa chinuk-skul kʰapa leyn tayi-skul?

Barrett Niblock yaka munk-t'səm

nayka təmtəm ʔush pus tilixam ʔaska chaku-kəmtəks chinuk-wawa. nayka təmtəm ʔush pus ʔaska miʔayt kʰapa uk chinuk-skul ixt pi kʰapa uk chinuk-skul makwst.

pus tilixam yaka nanich t'ʔunas-ikta wik-dret, t'ʔunas yaka təmtəm, “anaaa! ʔawqat-ikta pus munk! qʰata pus munk-dret ukuk!?” t'ʔunas wik-lili yaka chaku-tʰil təmtəm, alta wik-ikta ya tiki munk. dret qʰata uk nsayka shawash lalang alta. wik-saya kʰanawi hilu uk lalang alta. wik-ʔush kakwa! pi ikta pus munk alta?

wel, nawitka masi-təmtəm nsayka. hayu tilixam hayú ʔaska hayu-munk pus munk nsayka leyn chinuk-skul. masi-təmtəm nsayka ʔaska munk kakwa. alta pus tilixam yaka tiki chaku-kəmtəks shawash lalang, alta yaka ayaq yaka ʔatwa kʰapa nsayka chinuk-skul.

pus manaqi-hayu chaku-kəmtəks-tilixam ʔaska miʔayt kʰapa chinuk-skul, alta ʔawqat uk tayi-skul tayi-tilixam ʔaska munk-chxəp uk skul. ʔush kakwa! kʰəpit-ixt tənəs tayi-skul miʔayt uk munk-kəmtəks chinuk-wawa. leyn tayi-skul ukuk.

anqati hayu ʔluyma shawash tilixam ʔaska kəmtəks chinuk-wawa. nayka təmtəm, chinuk-wawa t'ʔunas munk-nanich nsayka ixt ʔush uyxat kʰapa ʔluyma shawash lalang. iləp chinuk-wawa,

alta ʔluyma shawash lalang t'ʔunas chaku pus munk-skukum tilixam ʔaska təmtəm.

nayka chaku yakwa kʰapa saya-iliʔi. qʰənchi nayka q'uʔ, wik-ikta nayka kəmtəks kʰapa uk iliʔi. chinuk-skul munk-nanich nayka chxi ikta. chinuk-skul munk-kəmtəks nayka ixt lalang kʰapa uk iliʔi. pi kakwa nayka chaku-kəmtəks ixt ʔush ikta kʰapa uk iliʔi pi kʰapa uk tilixam yakwa.

chxi nayka q'uʔ, nayka təmtəm shawash lalang kwansəm miʔayt kʰapa skul yakwa. bət alta nayka kəmtəks hayu tilixam ʔaska dret q'əl-mamuk pus munk uk chinuk-skul. alta pus nsayka tiki chaku-kəmtəks, alta nsayka ayaq nsayka chaku-kəmtəks. alta ʔush nsayka munk-pus munk-chaku ʔluyma shawash lalang wəxt.

hayu lalang miʔayt kʰanawi-qʰa. wik bastən-wawa kʰəpit-kakwa. munk-pʰikcha kakwa: mayka nanich nanich-lakʰaset kʰapa-ukuk tilixam ʔaska wawa chinuk. ʔush pus hayu lalang miʔayt. tilixam ʔaska kəmtəks ʔluyma lalang, t'ʔunas wik kʰanawi-kakwa ʔaska təmtəm. manaqi-hayu ʔluyma təmtəm, manaqi-ʔush! tilixam alaxti ʔaska chaku manaqi-skukum-təmtəm, pus ʔaska chaku-kəmtəks chinuk kʰapa chinuk-skul ixt pi chinuk-skul makwst, ukuk mayka iləp lipʰyi kʰapa ʔush chxi uyxat.

kwansəm ʔush pus mək^hmək LIPUM T'SI-MƏK^hMƏK

Annaquot Hayes yaka munk-t'səm

nayka pi makwst tənəs-man, nsayka wawa pus t'ʔip-san mək^hmək...

nayka wawa ʔaska, “ikta msayka tiki mək^hmək k^hapa t'ʔip-san mək^hmək?”

uk ixt tənəs-man, yaka tiki mək^hmək lipum t'si-mək^hmək.

uk ʔluyma tənəs-man, iləp yaka tiki musmus t^hyaʔwit-iʔwəli. alta yaka tiki kushu-iʔwəli waffles. alta yaka tiki lipum t'si-mək^hmək.

nayka təmtəm, “yumm, nayka tiki lipum t'si-mək^hmək.”

alta nayka kəmtəks, “wel, ʔush pus nayka mamuk lipum t'si-mək^hmək pus k^himt'a-mək^hmək-lesuk^hər. nayka munk-t'səm yaʔim k^hapa nayka lipum t'si-mək^hmək. alaxti ʔluyma tilixam ʔaska nanich nayka lipum t'si-mək^hmək yaʔim k^hapa chinuk-wawa...”

so nsayka mək^hmək t'ʔip-san mək^hmək.

alta nayka mamuk lipum t'si-mək^hmək.

iləp, nayka iskam uk mamuk-ikta, bastən-wawa nim *blender*. nayka munk-ʔax k^hapa lasiyet-laplash. alaxti nsayka munk-nim “lalam-lemula” k^hapa chiunk wawa?

alta nayka munk-miʔayt lakit lisap. bət wik lisap-skin.

wəʔt nayka munk-miʔayt t^hufu. bət wik pus tənəs-men ʔaska nanich.

alta nayka munk-k^hanumakwst musmus-tutush pi lesuk^hər.

wəʔt nayka munk-miʔayt solt pi wayhi-taqwəla.

uk makwst mək^hmək-ikta, wik nayka kəmtəks ʔaska chinuk-wawa nim, bət bastən-wawa nim *vanilla* pi *bisquick*.

alta nayka p'iʔns uk lipum t'si-mək^hmək.

alta nsayka mək^hmək sitkum lipum t'si-mək^hmək.

alaxti taʔanʔk^hi nayka mək^hmək lipum t'si-mək^hmək k^hapa chxi-san mək^hmək.

nayka təmtəm, chxi-san lipum t'si-mək^hmək iləp-lush ukuk. dret ʔush ukuk pus mayka iʔwəli.

kakwa nayka yaʔim!

Annaquot yaka t'si-mək^hmək

munk-wam mayka p'iʔns-stuv 350 wam-k^hul-t'anəm
munk-klis ixt malax alaxti 9 letowa-t'anəm
iskam:

- lakit lisap
- lakit hayash-spun musmus-klis
- ixt uskan dret-t'ʔimin t^hufu
- makwst uskan musmus-tutush
- wik-saya ixt uskan lesuk^hər
- sitkum uskan wayhi-təqwəla
- tənəs-spun vanilla
- sitkum uskan bisquick
- tunus solt

iskam lalam-lemula pus munk k^hanawi-k^hanumakwst makwst əbə ʔun t^hikt^hik.

wax k^hapa malax. alta munk-p'iʔns aʔqi-pus ʔush ukuk. alaxti lakit-taʔlam t^hikt^hik.

alta mək^hmək t'si-mək^hmək!

Chinuk Te Dawa

munk-pał mayka
təmtəm k^hapa
xluyma lalang

chaku-kəmtəks
shawash lalang
k^hapa leyn-skul

PUS-İKTA TƏTSI NSAYKA MUNK-T'U?AN İKT^hAS?

Chanda Diekotto yaka munk-t'səm wawa. *Quinne Larsen* yaka munk-t'səm p^hikcha

alta chaku wam-ili?i, alta hayash san
pi k^ha ikt^has tət^si na munk-t'u?an.
pus-ikta nsa makuk shush
pi stakin
pi shat
pi kwansəm sik'aluks hilu lisak?
pi q^hata nsa munk-t'u?an t^saska ayaq-ayaq
pus k^həltəs a?qi pus munk-t^saq-t^saq-t^saq?
k'wish!
manaqi-hayu pus lulu
manaqi-hayu pus munk-k^hlin
iləp-tush pus mash-saya k^hanawi-ikt^has k^hapa win!
alaxti,
mayka tiki nayka munk-ipsət nayka skin?
wel,
tush ma munk-i?puy ma siyaxus or nanich k^hapa ma k'wət^hin.
na t^satwa yakwa-yawa
wik tush na kəmtəks sik'aluks.
hilu t'təminxwət-wawa!
wik na tiki mi?ayt kakwa smit'aqs.
t'tunas-ikta ukuk tilixam t^saska nanich
q^hənchi na mi?ayt t^saxani?
alaxti k^həltəs ixt k^hlisi tilixam
hilu ikt^has k^hapa ya i?wəli.

wik nayka munk ikta-shim əbə ikta-ʃush
kʰəpit wik na tiki munk-tʰuʔan na shush!
dret paʔ-iliʔi ʃaska...
əbə kwansəm paʔ-həm...
sitkum ʃixʃix ʃaska...
qʰa chaku ukuk cʰapa-puyu tʰsəm?!

ʃush-kakwa!

wik-ikta qʰata!

ʃush chaku-kakshət na iktʰas kʰapa paya.

kwansəm

kʰapa nayka kʰanawi-ʃaksta ʃas wawa:

“ma kəmtəks,

yakwa nsa tʰuʔan iktʰas-la. ʃush pus kakwa!”

pus wik ma tiki hilu iktʰas nayka

alaxti ʃush kʰanawi-ʃaksta miʃayt sayaaa kʰapa nayka.

kʰəpit-ixt nayka na kəmtəks hilu shim

pus na munk-tʰuʔan kʰəpit na dret-ʃush skin.

hayu lakit-t^hiya?wit

Annaquot Hayes yaka munk-t'səm wawa.

Ray Smith yaka munk-t'səm p^hikcha.

alta nayka wawa ixt tənəs-ya?im k^hapa msayka.

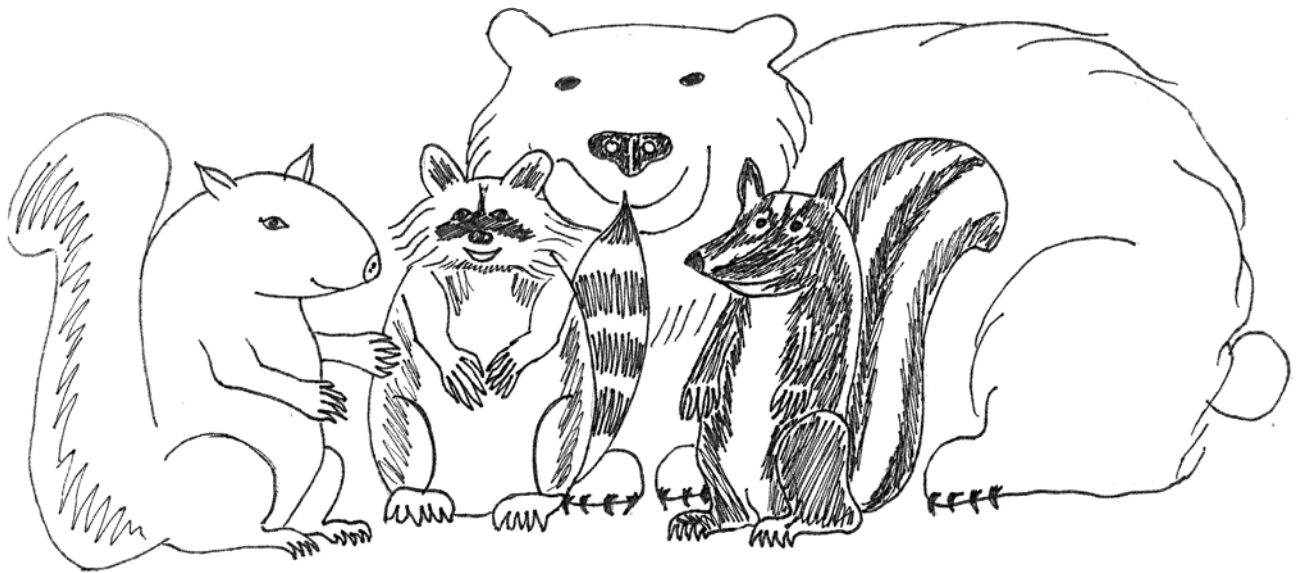
k^hapa uk ya?im mi?ayt hayu lakit-t^hiya?wit: həm-up^huch, p^hiwp^hiw, q'alis, pi oooooo, alaxti, itsxut.

aha. nawitka mi?ayt itsxut. wel, alaxti ixt itsxut.

mun, alaxti k^həpit pus uk santi chxi-hilu.

wel ʔush-kakwa, dreeet ʔush shiksh ʔaska.

k^hanawi ʔaska ʔas dret tiki t'si-məkhmæk.

pi xlyuma lakit-t^hiya?wit wəxt.

k^hanawi uk lakit-t^hiya?wit ʔaska mi?ayt k^hapa ixt t^hawn. t'ʔunas-q^ha mi?ayt uk t^hawn (wik nayka kəmtəks)...

k^hanawi uk lakit-t^hiya?wit, k^hanumakwst dret-ʔush shiksh ʔaska.

q^hənchi-liiili kakwa ʔaska.

alaxti kakwa ʔaska k^hapa kikwəli-skul ixt, alaxti k^həpit pus ixt

kwansəm ʔaska dret tiki iskam t'si-məkhmæk.

yaḅka uk p^hiwp^hiw yaka dret tiki munk-p'i?ns t'si-k^hiksh pi k^hanawi-ikta kakwa ukuk.

ixt san p^hiwp^hiw yaka mamuk p^hipa-k^hiksh. t'ʔunas-ʔaksta wik tiki p^hipa-kiksh!? pi t'ʔunas-ʔaksta wik tiki t'si!?

alta yaka təmtəm: “ʔush nsayka ʔatwa kapshwala t'si-məkhmæk k^hapa makuk-haws! ʔush nsayka ʔush nanich q^hata pus munk dret ʔush uk kapshwala masachi-mamuk!”

alta uk q'alis t'aska t'atwa ata wik saya k'hapa uk makuk haws.
t'aska nanich q'hata pus manaqi-t'ush t'ip-haws k'hapa uk
makuk haws.

alta t'aska wawa p'hiwp'hiw q'hata pus munk uk masachi mamuk.
pi kakwa p'hiwp'hiw ya'ka ya munk hayu ilap-nanich-p'hipa pus
uk masachi mamuk. hayuuu ilap-nanich pip'a yaka mamuk.
k'hanawi-pulak'li yaka hayu-mamuk uk hayu ilap-nanich-p'hipa.

alta p'hiwp'hiw yaka munk-p'host uk hayu p'hipa k'hapa k'hanawi
uk lakit-t'hiya?wit.

uk q'alis t'aska loqa amuti-tsəqw. t'aska t'ush nanich t'aska ilap-
nanich-p'hipa.

ixt həm-up'uch yaka munk-t'xwap-t'xwap-uyxat.

xluyma həm-up'uch t'aska mi'tayt sa'xali pus nanich k'kwəli.

alta chaku uk san pus t'aska masachi mamuk.

uk itsxut yaka hayu-nanich.

ixt lik'rəm kələkələ, oliver yaka yaxal, yaka munk- ye?lan itsxut.

alta k'kwəli k'hapa uk t'xwap-uyxat p'hiwp'hiw yaka t'atwa.

yaka munk-p'hət ixt dret hayash lak'aset k'hapa t'si-mək'hmək.
spu?uq-p'hil lak'aset ukuk. dret hayash spu?uq-p'hil lak'aset.

uk lak'aset dret hayash-t'hil ukuk.

alta yaka munk-p'hət tənəs lak'aset k'hapa
t'si-mək'hmək.

alta pus t'uxəlq'a hayash-t'hil uk tənəs
lak'aset, alta p'hiwp'hiw yaka mək'hmək ixt
tənəs-sitkum k'hapa uk t'si-mək'hmək.

alta wik t'uxəlq'a hayash-t'hil uk lak'aset.

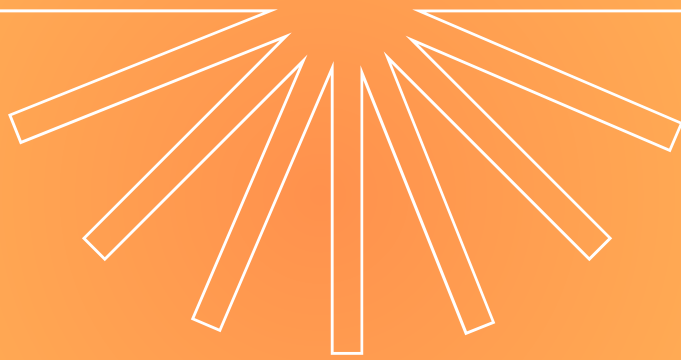
alta q'hwe'q'hwe'q-lapush-ina pi k'ilapay-lima
t'aska iskam uk makwst lak'aset. alta ayaq
t'aska kapshwala-t'atwa.

q'hwe'q'hwe'q-lapush-ina yaka t'atwa yakwa-iwa.

pi k'ilapay-lima yaka t'atwa yawa-iwa.

alta k'hanawi lakit-t'hiya?wit t'aska chaku-k'hanumakwst pus
mamuk hayash-hihi

pus-ikta chinuk-wawa?

tilixam łaska kəmtəks
xlyuma lalang, t'łunas wik
kʰanawi-kakwa łaska
təmtəm. kakwa t'łunas
łaska chaku-kəmtəks cxi
ikta. kakwa t'łunas ałqi
chaku-hayash manaqi-
łush ul-uyxat.

Barrett

dret
masi-təmtəm
nsayka!

nayka chaku-kəmtəks chinuk-wawa
qʰiwa dret na tiki chaku-kəmtəks
xlyuma wawa. tilixam łaska ili?i qʰa
nakya miłayt, nayka tiki chaku-kəmtəks
łaska wawa. wəxt, nayka tiki munk-
lu?lu? xlyuma tilixam qʰənchi xawqat
nsayka nanich tilixam.

kʰapa chinuk-wawa-skul, dret nayka
tiki nayka skol-shiksh. alim-təmtəm pi
hihi-təmtəm łaska. kʰapa chinuk-wawa,
nayka tiki qʰata munk tənəs-wawa pi
qʰata wawa kʰapa chinuk-wawa.
t'ukti wawa ukuk.

Rianna

nayka chaku-kəmtəks
chinuk-wawa qʰiwa nayka
manaqi lush-kəmtəks
chinuk-wawa tilixam.
hayu nayka tiki chinuk-
wawa skol. nayka tiki
wawa kʰapa tilixam.
masi!

Remy

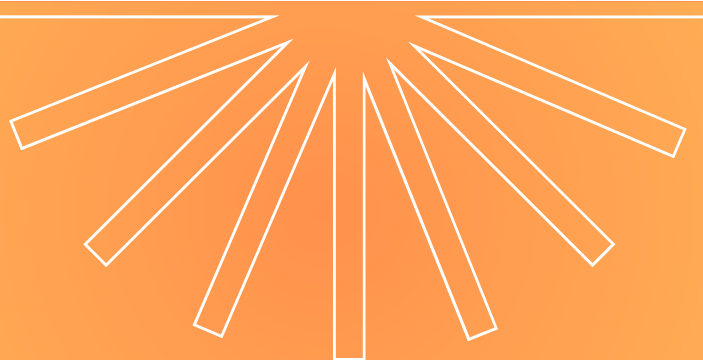
nayka tiki chaku-kəmtəks chinuk-
wawa qʰiwa chinuk-tilixam nayka.
nayka tiki wawa kʰapa nayka skol-
shiksh kʰanawi shanti; na təmtəm
dret-łush tilixam łaska! pi wəxt,
nayka tiki munk-ikta (sang,
pʰikcha, t'səm-pipa, etc). alta dret
hihi nayka təmtəm, pus alta, alaxti
nayka munk ikta kʰapa chinuk-
wawa.

Quinne

nayka chaku-kəmtəks chinuk-wawa
qʰiwa nayka chaku-tilixam kʰapa
chanchifin. nayka tiki chaku-
kəmtəks ukuk shawash lalang
kʰapa k'alapʰuya-ili?i. nayka qʰat
chinuk-wawa qʰənchi nayka munk-
qʰwəlan ukuk t'ukti lalang. nayka
qʰat ukuk tilixam kʰapa chinuk-
skul. wəxt, nsayka t'uʔan hayash,
dreeet-łush munk-kəmtəks-tilixam
kʰapa chinuk-skul!

Alice

ikta leyn-skul chinuk-wawa
chaku-kəmtəks-tilixam
ʔaska wawa

nayka chaku-kəmtəks
chinuk wawa pus nayka
tilixam pi uk shawash-
iliʔi-tilixam.
nayka dret tiki nanich-
buk ukuk ikanum pi
ulman-tilixam-yaʔim, pi
wawa kʰapa chinuk-wawa
kʰapa nayka skul shiksh.

Kristen

nayka chaku-kəmtəks
chinuk-wawa pus
munk-kimtəks
kʰanawi tilixam ʔaska
miʔayt anqati kʰapa
nayka. shawash iliʔi
ukuk iliʔi.

Annaquot

nayka tiki chaku-
kəmtəks chinuk-wawa
qʰiwa nayka tiki munk-
kimtəks nayka chich pi
nayka anqati tilixam.
nayka tiki nayka ayaq
ʔatwa kʰapa chinuk-
wawa skul kʰapa tʰwax
xumxum.

Diane

bastən-tilixam nayka,
bət lili nayka munk pus miʔayt wik
manaqi-saya kʰapa iliʔi, xluyma pi
hayu bastən-tilixam. anqati nayka
chaku-kəmtəks kʰapa "ecology," wəxt
tənəs-lili nayka miʔayt kʰapa hopi-
tilixam; alta lili nayka miʔayt kʰapa
kʰom-iliʔi pi kʰanawi-kʰapa-ixt-iliʔi.
ixt shiksh kʰapa kʰanawi-kʰapa-ixt-iliʔi
yaka wawa kʰapa nayka kʰapa chinuk-
skul, pi dret ayaq nayka kəmtəks
nayka tiki chaku chaku-kəmtəks yawa.
dret nayka tiki chaku-kəmtəks chinuk
wawa qʰiwa uk lalang lulu nayka
manaqi wik-saya kʰapa iliʔi pi kʰapa
tilixam uk qʰat uk lalang wəxt.

Chris

kakapus chinuk wawa
tʰap nayka! qʰənchi-hayu
nayka chaku-kəmtəks
kʰapa hayu, hayu ikta.
kwansəm dret palach-
təmtəm nsayka shiksh pi
munk-kəmtəks-tilixam
ʔaska. kʰanumakwst hayu
nsa hihi pi yaʔim.

Chanda

ƚaksta uk yaʔim

ƚASKA YAʔIM KAKWA
ANQATI ƚASKA MIƚAYT

Chanda Diekotto ya munk t'səm

VICTORIA (WISHIKIN) HOWARD

A Dangerous Being Kills Two Women ~ A Girls' Game ~ A Lullaby
A Stingy Girl is Taken Away by Mountain People ~ A Love Song

Victoria (ulman tilixam ƚaska wawa “Victoire”) yaka kəmtəks yaʔim pi shati.
pus yaka hayu-shati wəxt ixt-ixt yaka munk pumpum.

ukuk yaʔim pi shati yaka palach k^hapa tilixam uk aƚqi chaku.

Victoria ya palach uk ya yaʔim, shati, pi pumpum k^hapa *Melville Jacobs*.

uk shati pi pumpum *Jacobs* ya iskam k^hapa klis-skin yuƚqat-k'uyk'uy-pilit-t'səm
(uk iskam wawa). uk yaʔim *Jacobs* yaka munk-t'səm k^hapa lalang-dakta wawa-t'səm.

Victoria yaka wawa pi shati k^hapa ƚak'amas, chinuk-wawa, bastən, pi molala lalang.

Victoria ya chaku-tilixam pi chaku-hayash k^hapa chachalu shawash-iliʔi.

q^hənchi tənəs-ƚuchmən yaka, yaka papa ya chaku-hilu.

alta ya miƚayt k^hapa ya ƚak'amas chich pi ya molala chup.

yaka chich yaka munk-hayash yaka, pi kakwa dret ƚush yaka kəmtəks ƚak'amas-wawa.

pus chxi-ƚuchmən yaka, yaka chaku-malyi k^hapa ixt ƚak'amas man, *Dan Wachen*.

k^hanumakwst ƚaska ƚas t'ƚap alaxti k'wayts tənəs.

q^hənchi ƚaska munk-stux ƚaska maliyash, alta *Victoria* ya chaku-malyi k^hapa ixt
k'alap^huya man, *Eustace Howard*.

k^hanumakswt ƚaska ƚas miƚayt k^hapa *West Linn, Oregon* k^hapa ƚak'amas anqati iliʔi.

alta pus *Melville Jacobs* yaka ƚatwa-nanich ƚaska k^hapa ukuk iliʔi, alta hayu-hayu *Victoria*
yaka palach yaka, kakwa ya yaʔim, ya shati, ya hihi, pi ya pumpum.

dret ƚush palach-təmtəm uk ƚuchmən *Victoria Howard*.

dret ƚush yaka kəmtəks yaʔim pi shati.

kwansəm dret t'six-təmtəm yaƚka.

PAᖅAWÁT'ASH LOUIS KENOYER

yaka chxi-tilixam yaʔim
k^hapa chachalu

paᖅawát'ash ya chaku-tilixam k^hapa chachalu shawash-iliʔi, kakwa *Victoria Howard*,
John Hudson, pi *Wilson Bobb*.

paᖅawát'ash ya ʔatwa skul k^hapa shawash-iliʔi bit-haws skul, q^ha ya chaku-kəmtəks wawa pi
munk-t'səm bastən-lalang.

q^heᖅchi ya chaku-kəmtəks bastən-wawa, wəᖅt hayu ya wawa chinuk-wawa k^hapa yaka
skul shiksh.

ʔun lalang ya kəmtəks wawa: t^hwálat'i, chinuk-wawa, pi bastən.

hayu ya wawa t^hwálati-wawa k^hapa yaka tilixam k^hapa ʔaska hom.

wəᖅt, yaka kəmtəks pus q'wəlan santyam-wawa.

dret ʔush yaka kəmtəks munk-huyhuy ixt uk lalang k^hapa ixt uk lalang.

yaka ʔush kəmtəks hayu-nanich buk k^hapa bastən-wawa.

nawitka yaka tiki hayu-nanich buk!

lili alta ya ʔatwa miʔayt k^hapa yakama shawash-iliʔi.

ixt lalang-dakta-tilixam, *Jaime de Angulo* yaka yaᖅal, ya t'ʔap paᖅawát'ash k^hapa yakama
shawash-iliʔi.

alta yaka lulu yaka k^hapa ohlone-iliʔi (*Berkeley, California*).

k^hapá ya miʔayt k^hanawi ixt k^hul-iliʔi.

Jaime de Angulo pi ya ʔuchmən, *Lucy Freeland* yaka yaᖅal, k^hanumakwst ʔaska ʔas munk-t'səm
paᖅawát'ash ya t^hwálat'i-wawa pi yaʔim.

paᖅawát'ash ya yaʔim q^hata ya chaku-hayash k^hapa chachalu shawash-iliʔi.

hayu ya wawa k^hapa uk bit-haws skul k^hapá.

wəᖅt ya wawa q^hata tilixam k^hapá anqati ʔaska miʔayt.

ixt ixt yaka yaʔim kakwa ʔaska hayu-hihi,

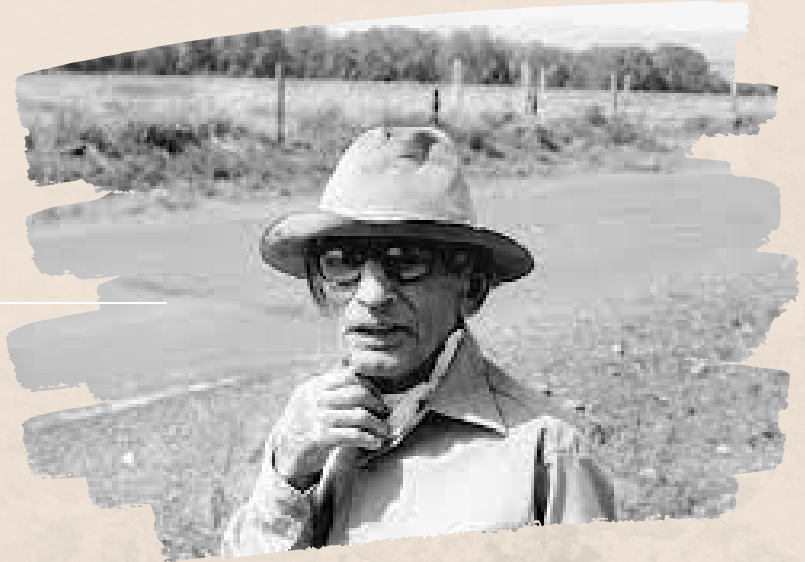
kakwa ʔaska bet q^hənchi ʔaska kuri-k^hiyutən pi hihi-iʔuk^huma, kakwa ʔaska iskam ulali pi
ʔatwa-nanich mawich, pi kakwa ʔaska shawash-dakta ʔaska kəmtəks munk-lamatsin.

manaqi-hayu ukuk ya yaʔim.

q^hənchi ʔush ukuk ya yaʔim ʔaska munk-phikcha k^hapa ixt tənás k^hapa anqati.

WILSON BOBB

A Scolding

Wilson Bobb's Grand Ronde
Childhood

The Trouble with Indians

The Trouble with the Whites

A Close Call

Wilson Bobb yaka chaku hayash k^hapa chachalu shawash-ili?i

q^hənchi tənəs-man yaka, ya tilixam łaska wawa chinuk-wawa pi bastən-wawa
k^hapa łas hom.

wəxt anqati kwansəm ya wawa k^hapa hayu ulman k^hapá.

ya wawa q^hiwa kwansəm ukuk ulman łaska tiki wawa k^hapa yaka, alta ya
łush wawa chinuk-wawa.

q^heχchi anqati dret q'əl pus miłayt k^hapa chachalu, *Wilson Bobb* ya munk hayu
łush mamuk pus yaka pi yaka tilixam.

kwansəm łush ya kəmtəks kakwa anqati bastən-tilixam łaska munk p^huli-təmtəm
pi wik t'łap-p^hey k^hapa shawash ili?i.

atqi ya chaku tayi man k^hapa chachalu.

kwansəm ya wawa-pus yaχka pi shawash tilixam.

T'SƏM-BIT WAWA

MUNK P^hULI-TƏMTƏM

corruption

KLIS-SKIN YUŁQAT-K'UYK'UY-PIHŁ-T'SƏM

wax cylinder recording

T'ŁAP-P^hEY

retribution or injustices

LALANG-DAKTA WAWA-T'SƏM

phonetic alphabet letters

LALANG-DAKTA-TILIXAM

linguist

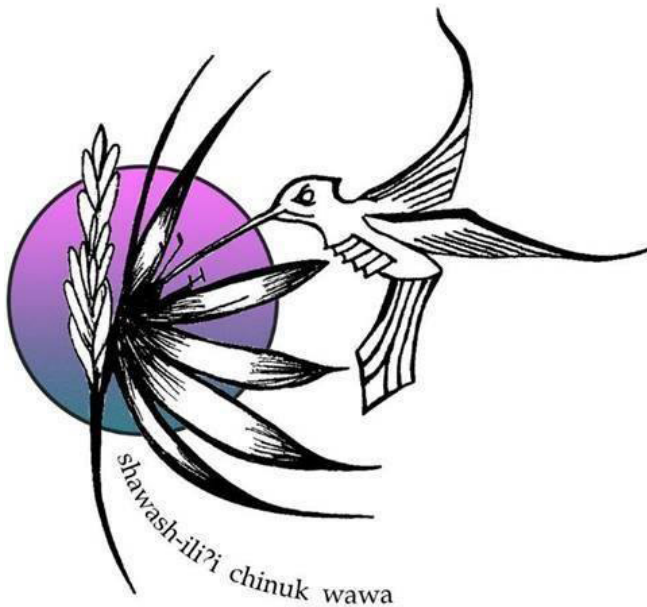

nayka pus-ikta wawa

Ali Holsclaw

chachalu shawash-ili?i tayi shawash lalang tilixam yaka.

Barrett Niblock yaka munk-t'səm

tənəs anqati nayka mash t'wax-p^host k^hapa Ali. yaka xiləmət k^hapa shawash-ili?i lalang mamuk. k^həltəs lakit pus-ikta-wawa nayka pus-ikta yaka. nayka pus-ikta-wawa yaka k^hapa chinuk-skul k^hapa shawash-ili?i. kikwəli miṭayt yaka k'ilapay-wawa.

q^hənchi-anqati chxi msayka munk-k'ilapay chinuk-wawa k^hapa shawash-ili?i?

-lili anqati k^hapa 1970's, ixt ntsayka ul huchmən *Eula Petite* yaka nim, yaxka ya munk ukuk iləp chinuk skul pus ntsayka tilixam. wik nayka hush kəmtəks q^hənchi lili yaka munk ukuk. lili atqi, alaxti k^hapa 2001 chxi ntsayka munk ukuk chinuk-wawa kikwəli iləp-skul.

tilixam taska chaku-kəmtəks dret kakwa anqati taska munk-kakwa?

-k'oy? ntsayka chaku-kəmtəks hush chinuk-wawa pi wəxt munk hush chinuk-wawa kakwa ntsayka anqati-tilixam. anqati pus tilixam taska chaku-kəmtəks chinuk-wawa k^həltəs taska munk-q'wəlan taska tilixam wawa wawa. alta, ntsayka t'u?an hayu xlyuma hush ikta pus ye?lan t'funas taktsa chaku-kəmtəks bət alta wik ntsayka t'u?an hayu ul tilixam pus munk-kəmtəks ntsayka. so, k'oy? kakwa bət wik na hush kəmtəks.

Ali, ikta mayka xiləmət k^hapa ukuk shawash lalang mamuk?

-yakwa k^hapa shawash-ili?i nayka xiləmət nim "Chinuk Wawa Education Program Manager." nayka hush nanich ntsayka chinuk skul pi k^hapa ntsayka munk-kəmtəks-tilixam, nayka munk-ye?lan taska munk chxi chinuk-wawa ikta pus ye?lan tilixam taska chaku-kəmtəks chinuk-wawa.

q^hənchi-hayu tilixam taska hayu-chaku-kəmtəks chinuk-wawa alta?

-wik nayka hush kəmtəks k^hanawi bət k^hapa ntsayka taḡam chinuk skul, ntsa t'u?an 44 tilixam taska chaku-kəmtəks chinuk-wawa. ntsayka t'u?an stuxtkin tilixam taska mamuk yakwa k^hapa ntsayka chinuk-wawa xiləmət alta.

hayu tilixam taska chaku kəmtəks chinuk-wawa k^hapa ukuk k^hul anqati chaku. tilixam yakwa k^hapa shawash-ili?i, pi *Portland and Eugene*, pi alaxti k^hapa q^ha ul chinuk ukuk miṭayt k^hapa *Washington* so wik nayka hush kəmtəks k^hanawi q^ha tilixam taska chaku-kəmtəks əbə q^hənchi-hayu.

Alice,

spuʔuq p'us yaka

Barrett Niblock yaka munk-t'səm

em

ifayt hayu yuʔqat-liku-kələkələ. alaxti sinamakwst əbə stuxtkin ʔaska. ixt-kʰimt'a-ixt ʔaska ʔatwa.

inatay tipsu ʔaska ʔatwa. saɣali-iliʔi ʔaska ʔatwa. kikwəli-ilʔi ʔaska ʔatwa. yakwa-yawa ʔaska ʔatwa.

ʔaska hayu-nanich pus məkʰmək. hayash ʔaska xələl-hala.

miʔayt ixt spuʔuq p'us, Alice yaka yaɣal.

kwansəm yaka tiki miʔayt kʰapa ʔush san-t'waɣ. dret yaka tiki munk-wam yaka yaqsu-skin.

alta ixt san, Alice yaka musum kʰapa san-t'waɣ. lili chaku uk yuʔqat-liku-kələkələ. dret hayash ʔaska xələl-hala. Alice ʔawa yaka chaku-t'waɣ-təmtəm.

alta yaka kitəp. alta yaka ʔatwa wik-saya kʰapa uk yuʔqat-liku-kələkələ.

“ʔaxayam! ʔaksta msayka?” yaka wawa. “ʔush wam-san uk san, wikna? kakwa msayka chaku, wikna?”

ixt yuʔqat-liku-kələkələ yaka xələl-hala.

alta ixt xluyma yuʔqat-liku-kələkələ yaka wawa, “kwansəm nsayka chaku yakwa-yawa! nsayka ʔatwa-ʔatwa kʰanawi-qʰa. kwansəm dret hayash nsayka wawa! ʔaksta mayka?”

“ʔush kakwa,” Alice ya wawa. “Alice nayka yaɣal. spuʔuq-p'us nayka. kʰanawi xələl-ikta pi tipsu ʔaska nayka shiks. nixwa nsayka chaku-shiks.” yaka wawa.

“kwansəm ayaq-kakwa nsayka ʔatwa. hayu nsayka. wik shiks-təmtəm nsayka! kwansəm dret hayash nsa wawa!” uk yuʔqat-liku-kələkələyawa wawa.

“wik-ikta,” Alice ya wawa, “bət ʔush msayka ʔush nanich nayka aw. dret yaka kəmtəks hala. t'ʔunas aʔqi yaka chaku. ʔiʔil pi

spuʔuq p'us yaka. Fitzgerald yaka yaɣal. pus msayka nanich yaka ʔush msayka kuri saya. t'ʔunas-ikta aʔqi yaka mamuk!”

“hayu nsayka, uk yuʔqat-liku-kələkələ! kʰəltəs kʰapa nsayka, p'us-shiks!” yaka wawa.

alta ixt yuʔqat-liku-kələkələ yaka xələl-hala.

alta Alice yaka chaku-k'ilapay pus musum. alta uk yuʔqat-lilu-kələkələ ʔaska ʔatwa məkʰmək.

lili alta ʔaska ʔatwa saya uk yuʔqat-liku-kələkələ. ʔaska ʔatwa kʰapa stik-iliʔi. qʰənchi-hayash ʔaska letʰla.

alta chxi ʃaska nanich uk spuʔuq pi ʃiʔil pʻus. yaka miʃayt saʃali kʰapa ixt mitxwit-stik.

alta uk pʻus dret hayash yaka hala.

uk yuʃqat-liku-kələkələ ʃaska kʻilapay-hala. hayash ʃaska ʃələl-hala. dret yutʃiʃ-təmtəm ʃaska.

alta uk pʻus wəxt yaka hala. qʰənchi-hayash yaka hala! uk yuʃqat-liku-kələkələ alta ʃaska dret-ʃush nanich. qʰənchi-hayash uk pʻus! qʰənchi-yuʃqat! kakwa mitwxit-stik! alta chaku-kʻwas ʃaska.

saya-saya miʃayt *Alice*. yaka musum kʰapa uk wam-san. yaka hayu-munk pʻus-win. alta chxi yaka kəmtəks ikta kʰapa yaka qʻwəlan. kakupus kʰapa uk stik-iliʔi chaku ukuk. alta yaka ʃatwa kʰapa ixt mitxwit-stik tənəs-saya.

yaka wawa, “ʃaxayam stik-shiks.”

“ʃaxayam” uk stik ya wawa.

“mayka nanich uk yuʃqat-liku-kələkələ?” *Alice* yaka wawa.

“kʰəltəs nayka munk-qʻwəlan ʃaska ʃatwa kʰapa uk stik-iliʔi.” uk stik yaka wawa.

“hayu masi stik-shiks. alta nayka ʃatwa tʻʃap ʃaska.”
Alice ya wawa.

“ʃush-nanich *Alice*. mayka aw yaka miʃayt kʰapa uk stik-iliʔi.”
ya wawa.

“masi.” *Alice* yaka wawa. alta yaka ʃatwa.

“alta qʰata aʃqi nsayka?” uk yuʃqat-liku-kələkələ
yaka wawa.

alta *Fitzgerald* ayaq yaka chaku-kikwəli kʰapa uk mitxwit-stik.
yaka naanich kʰapa ʃaska. ʃawa yaka ʃatwa wik-saya kʰapa
qʰa ʃaska miʃayt.

“dret yutʃiʃ-təmtəm nayka. qʰənchi hayash msayka wawa!
nawitka nayka kəmtəks wawa manaqi-hayash pi msayka!
xawqat msayka hala kakwa nayka. alaxti ʃush kʰanumakwst
nsayka hayu-saliks? ʃush məkʰmək-iʃwəli msayka, wi-
kna?” yaka wawa.

ixt yuʃqat-liku-kələkələ yaka ʃələl-hala.

uk ʃʃuyma yuʃqat-liku-kələkələ ʃas wawa, “ma kʻa?!!
wik alta!”

alta ixt yuʃqat-liku-kələkələ yaka wawa, “alaxti yaxka uk pʻus
nsayka shiks yaka wawa nsayka, ‘ʃush-nanich uk pʻus!’”

alta ayaq ʃaska kuri saya. hayu ʃaska ʃas hayu-ʃələl-hala.
alta *Fitzgerald* yaka munk-kuri ʃaska. wik-lili uk yuʃqat-liku-
kələkələ ʃaska chaku-tʰil. alta ʃaska kʰəpit kuri wik-saya kʰapa
ixt mitxwit-stik. qʰənchi ʃaska nanich saʃali kʰapá, ʃaska
nanich *Fitz!* saya saʃali kʰapa uk stik miʃayt *Fitz!* alta ayaq
yaka chaku kikwəli.

alta *Alice* yaka qʻuʔ.

Fitz ayaq yaka munk-pus iskam ʃaska kʰapa yaka dret yakʻisiʃ
letowa. *Alice* kʰəltəs yaka munk-iʃpuy yaka siyaxus. yaka
munk-kʰanumakwst yaka təmtəm kʰapa kʰanawi uk yuʃqat-
liku-kələkələ. alta chaku-kakwa-ston ʃaska skin.

“ana! nayka letowa! ikta-qʰata?” *Fitz* yaka hala.

yaka munk-saʃali yaka hayash lima. yaka nanich uk yuʃqat-
liku-kələkələ. kakupus kʰanawi ʃush ʃaska. kakwa-ston ʃaska
skin. dret qʻəl-kakwa. ixt yuʃqat-liku-kələkələ yaka ʃələl-hala.
Fitzgerald chxi-alta yaka kəmtəks ikta-qʰata.

“*Alice!* kwansəm yaka munk-qʰata nayka! alta nsayka hayu-sa-
liks!” *Fitz* yaka hala. dret saliks yaka.

alta *Alice* yaka munk wəxt-ʃush uk yuʃqat-liku-kələkələ.

“wik kakwa,” *Alice* yaka wawa. “nixwa nsayka ʃatwa hom.
aʃqi nsayka məkʰmək ʃush-məkʰmək. aʃqi nayka munk ʃush
tʻaqʰwin mayka yaqsu-skin.”

“ʃush kakwa.” *Fitz* ya wawa. ayaq ʃaska ʃatwa hom.

alta ixt yuʃqat-liku-kələkələ yaka ʃələl-hala.

kʰəpit-kakwa.

TIPI?:
dret manaqi
tush pi sik'aluks

**K^hƏPIT NA
MUNK-PUS
WAWA...**
alaxti
wik ma
sic'hum
yakwa-iwa!

wayl
WAWA

**DRET
K^hUL UK
T'SƏQW!**
nayka lima
chaku k'hapa
"paw-sicles!"

HAYU MASI
pus wik ixpuy
mayka k'həltəs-
t'amuləch
taʔanʔkhi san!

K'WISH!
dret wik
na tiki
makuk-haws
lap^hul!

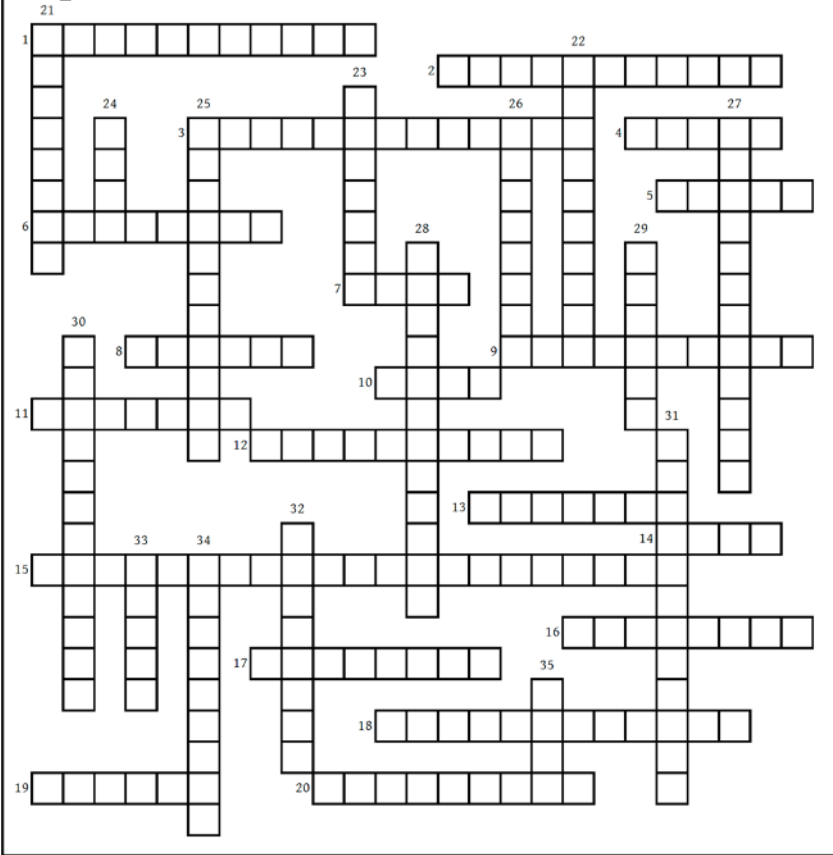

**ALAXTI
Q^hA SAN**
nakya iskam ukuk
tilixam k'hapa ixt uk
makwst-luʔluʔ-
t'sikt'sik-mawich...

hihi-pipa

tipsu

tənəs-wawa

ch	u	l	ch	u	l	-	l	a	m	a	t	s	i	n	-	t	i	p	s	u
ch	e	l	i	s																
h	a	p	s																	
i	n	a	-	s	t	i	k													
i	s	a	t	x																
k ^h	a	l	a	k	w	a	t	i	-	s	t	i	k							
k ^h	a	l	t	a	s	-	s	t	i	k										
k'	a	l	a	k'	i	y	a													
k'	a	n	a	w	i	-	s	t	i	k										
k'	a	w	-	s	t	i	k													
k'	a	w	k'	a	w	i	q													
k'	a	y	n	u	t															
k'	i	p ^h	w	a	t	-	t	i	p	s	u									
l	a	k	a	m	a	s														
l	a	k	u	m	-	s	t	i	k											
l	a	r	p																	
l	i	p	u	m	-	s	t	i	k											
l	u	p	-	t	i	p	s	u												
l	u	x	l	u	x	-	t	i	p	s	u									
t	i	p ^h	a	y	t	-	t	i	p	s	u									
t	i	s	k	w	i	s														
p ^h	a	w	ch																	
q ^h	a	s	t	a	k	w														
s	i	l	-	t	i	p	s	u												
s	p	u	?	u	q	-	u	l	a	l	i									
s	t	i	k																	
s	u	l	a	m	i	x														
t	a	q	w	a	l	a	-	s	t	i	k									
t	a	m	s	t	i	y	u													
t	s	a	q	w	-	s	t	i	k											
t	s	i	x	-	t	s	i	x												
t'	u	p	a																	
u	p	q	w	a	n	a	-	t	i	p	s	u								
u	s	k	a	n	-	s	t	i	k											
w	a	p ^h	t	u																

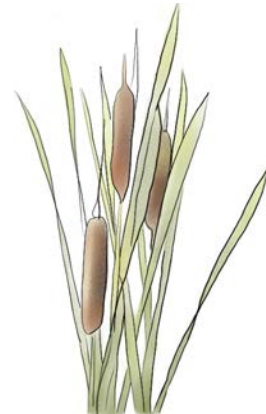
ƭaq'at

- 1 oak tree
- 2 hazel nut tree
- 3 cedar tree
- 4 kinnikinnik
- 5 wapato
- 6 willow tree
- 7 tree/wood
- 8 wild mint
- 9 maple tree
- 10 crabapple
- 11 cranberry
- 12 apple tree
- 13 rose bush
- 14 kinnikinnik leaves
- 15 licorice fern
- 16 rush/reed
- 17 brodiaea
- 18 juncus
- 19 cattail
- 20 flax

saxali-kikwəli-kakwa

- 21 vine maple
- 22 pine tree
- 23 camas
- 24 cow parsnip
- 25 hemlock tree
- 26 service berry
- 27 nettle
- 28 thistle
- 29 tobacco
- 30 elderberry
- 31 horsetail rush
- 32 oregon grape
- 33 cherries
- 34 hemp
- 35 hops

xələl-ikta:

ƭaksta yaka?

chinuk-skul ixt tilixam ƭaska munk-t'səm

1

p^hil pi ƭi?il yaka. yaka t'u?an taƭam t^hiya?wit. dret-tunus yaka pi yaka miƭayt k^hapa tipsu. ayaq yaka q^hawaq. wik man-inəp^hu yaka. ƭaksta yaka?"

2

liblo yaka yaqsu. yaka miƭayt k^hapa miməlust-tsəqw. yaka t'u?an ƭəq'ət up^huch. yaka munk yaka haws k^hapa hayu stik. yaka mək^hmək stik-skin. ƭaksta yaka?

3

Chris: dret tsix-təmtəm yaka. yaka mək^hmək in-əp^hu pi tipsu-təmtəm. yaka chaku-tilixam k^hapa lisap. ƭawqat yaka q^hawaq saya. yaka papa yaka hayash-wawa k^hapa ƭax-san. ƭaksta yaka?

4

Francis: hayash yaka. liblo yaka yaqsu. yaka miƭayt k^hapa stik-ili?i. yaka t'u?an yak'isiƭ-lita. yaka mək^hmək kwənat pi mawich pi ulali. ƭaksta yaka?

5

Tina: yaka miƭayt kikwəli ili?i. ƭi?il pi tk'up yaka yaqsu. k'a? yaka. yaka mək^hmək inəp^hu. yaka hayash munk-həm. ƭaksta yaka?

6

Beth: ayaq yaka q^hawaq bət hilu kələkələ-tipsu ya t'u?an. ƭaksta yaka?

7

Tammy: ikta tk'up pi ƭi?il k^hapa yuƭqat p^hlum up^huch pi lakit tiya?wit pi alaxti tilixam yaka munk-kuri-kuri?

8

Hailey: dret-hayash yaka. yaka t'u?an tunus lip^hyi pi ixt tunus up^huch. yaka t'u?an yuƭqat liblo yaqsu. tunus yaka q'wəlan pi siyaxus, pi dret-hayash yaka latet. yaka dret-q'at kuri dret saya k^hapa yaka shiksh. ƭaksta yaka?

9

Brooklyn: dret yuƭqat yaka. yaka mək^hmək xulxul. wik yaka t'u?an yaqsu. hayu p^heynt-t'səm yaka skin. yaka t'u?an hilu lima əbə t^hiya?wit. ƭaksta yaka?

10

Brooklyn: lek^hrem pi ƭi?il yaka. yaka t'u?an lakit tipi?. p^hayt-təmtəm yaka. yaka mək^hmək iƭwəli pi t'si-ikta. ƭaksta yaka?

11

Tyla: spu?uq-p^hil yaka. yaka miƭayt kikwəli k^hapa ili?i. yaka q'at snas pi chxi-san. wik yaka tiki kələkələ. yaka t'u?an stuxtkin (qwinəm?) təmtəm. ƭaksta yaka?

13

Megan: nayka t'u?an lima-tipi? bət wik nayka q^hawaq. hayash nayka up^huch-tipi?. alaxti nayka miməlust k^hapa taƭlam-pi-makwst-mun. tilixam ƭaska mək^hmək nayka. ƭaksta nayka?

12

Quinne: yaka miƭayt k^hapa lamitay. wik yutskat yaka up^huch. ƭaksta yaka?

14

Rianna: inəp^hu yaka. yaka tiki wam ili?i. yaka mək^hmək xlyuma inəp^hu. wik-saya yaka miʔayt k^hapa tsəqw. yaka t'uʔan tipi? pi hayash siyaxus. ayaq yaka q^hawaq. pchiḡ, ʔiʔil, əbə liblo yaka. ʔaksta yaka?

15

Dustin: spuʔuq pi yutskat na yaqsu. na t'uʔan yuʔqat-up^huch, pi yuʔqat uk yaqsu. na mək^hmək hayu k'anawi-taqwəla. na kuri ʔatwa saḡali ant'waʔ k'anawi-san. ʔaksta yaka?

16

Diane: yaka kitap k^hapa chxi-san pi musum k^hapa pulak^h-li. dret tsix-təmtəm yaka. yaka munk yaka hom saḡali k^hapa stik. ʔush-nanich-təmtəm yaka. yaka t'uʔan makwst t^hiyaʔwit pi makwst lima-tipi?. q^hənchi yaka miʔayt k^hapa ili?i, yaka tiki supna, supna, supna. wik yaka tiki shati, yaka tiki k'ak'aʔ-wawa. ʔaksta yaka?

17

Kristin: yaka miʔayt k^hapa stik-ili?i k^hapa lakum-stik. yaka t'uʔan tənəs q'wəlan pi yuʔqat-up^huch. liblo yaka yaqsu-skin. yaka tiki mək^hmək k'anawi-taqwəla. ʔaksta yaka?

18

Ashley: nayka ʔatwa ʔawa. nayka lulu nayka haws k^hapa nayka. wik nayka t'uʔan lita. nayka t'uʔan lakit t^hiyaʔwit pi ixt up^huch. nayka ʔush sic'hum. ʔaksta nayka?

19

Brenda: yuʔqat pi kikwəli nayka. na munk-səḡ- səḡ. ʔaksta nayka?

21

Racquel: tunus pi tk'up yaka up^huch. yaka miʔayt yuʔqat t^hiyaʔwit. wik-q'əl yaka chaku-k'was. yaka mək^hmək tipsu. yuʔqat-up^huch yaka tiki mək^hmək ukuk ḡələl-ikta. ʔaksta yaka?

20

Leslie: yaka t'uʔan lakit t^hiyaʔwit. yuʔqat yaka up^huch. yaka tiki p^haʔ-tsəqw ili?i. ayaq yaka munk-win k^hapa tsəqw pi k^hapa ili?i. pus ikta hayash kakshət yaka t^hiyaʔwit əbə yaka up^huch, ayaq yaka munk chxi ukuk. ʔaksta yaka?

22

Bird: tənəs-hayash yaka. tk'up yaka kələkələ-tipsu. yuʔqat yaka liku. yaka t'uʔan makwst ʔiʔil t^hiyaʔwit. ʔiʔil pi q'əl yaka lapush. yaka mək^hmək tipsu. yaka miʔayt k^hapa miməlust-tsəqw. yaka q^hawaq yakwa-yakwa k^hapa chxi-wam-ili?i pi chxi-k^hul-ili?i. ʔaksta yaka?

23

Romy: liblo pi ʔiʔil yaka yaqsu-skin. hayash yaka iʔwəli. hayash yaka lita. yaka mək^hmək samən pi ulali. yaka miʔayt k^hapa stik-ili?i. yaka musum k^hapa k^hul-ili?i. ʔaksta yaka?

24

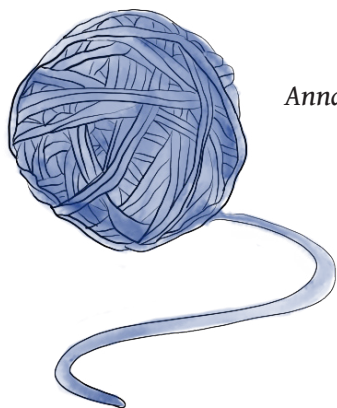
Alice: nayka sic'hum bət wik samən nayka. nayka ʔatwa k^hapa lip^hyi, bət wik nayka kuri. ayaq nayka q^hawaq. nayka lip^hyi ʔaska t'uʔan skin, munk-k'aw ukuk lip^hyi lidu, pus ʔush sic'hum. nayka t'uʔan t'ukti siyaxus pi t'ukti kələkələ-tipsu. hayash nayka wawa. nayka yaḡal dret-kakwa nayka wawa. ʔaksta nayka?

25

Alicia: dret tunus nayka. nayka tiki ʔush-tipsu pi shuka. ayaq nayka q^hawaq k'anawi-q^ha. t'ukti nayka kələkələ-tipsu. ʔaksta nayka?

q^hata pus munk shiksh fip^hayt-ik'wəli

Annaquot Hayes yaka munk-t'səm

ikta pus iskam

- laplash-p^hipa
- sisu
- q'wetł-leruban
- t'səm-stik
- sinamakwst yułqat fip^hayt

ixt: ikta pus munk

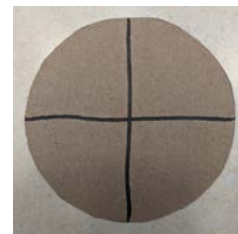
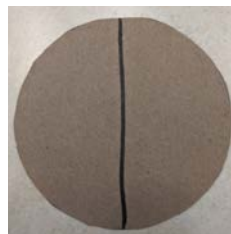
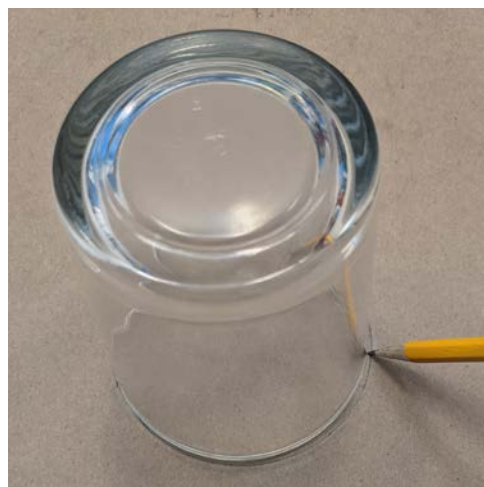
mamuk uk laplash-p^hipa k'uyk'uy

1. munk-miłayt uskan k^hapa uk laplash-p^hipa. alta, munk-t'səm k^hanawi rawnd uk uskan.
2. munk-łq'up uk k'uyk'uy.
3. munk-t'səm ixt yułqat-t'səm saḡali k^hapa kikwəli.
4. alta, munk yułqat-t'səm xluyma-lima uput k^hapa uk fush-lima uput. lakit sitkum alta uk k'uyk'uy.
5. alta, munk-t'səm makwst wəxt yułqat-t'səm. alta stuxtkin bit k^hapa uk k'uyk'uy.
6. mamuk stuxtkin tənəs łq'up k^hapa uk k'uyk'uy. ixt łq'up k^hapa k^hanawi-ixt yułqat-t'səm.
7. iskam t'səm-stik əbə sisu: munk-łxwap katsaq k^hapa uk laplash-p^hipa k'uyk'uy.

makwst: ikta-pus-munk

mamuk uk iləp k'aw.

1. iskam uk sinamakwst fip^hayt. munk-k'aw uk ubut...fush pus ikta fip^hayt miłayt kakwa t^hwin.

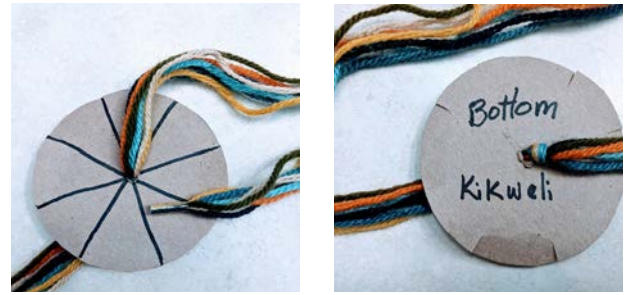

ᖃun: ikta-pus-munk

munk-miᖃayt uk ᖃipᖃayt katsaq kᖃapa uk laplash-pᖃipa k'uyk'uy.

1. munk-kᖃanumakwst uk ubut ᖃipᖃayt. alta munk-miᖃayt q'wetᖃ-leruban kapa uk ubut.
2. munk-t'ᖃip ukuk q'wetᖃ-leruban ubut katsaq-kᖃapa uk k'uykuy.
3. uk k'aw ubut kᖃapa uk tᖃwin miᖃayt kikwəli (qᖃa hilu yuᖃqat-t'səm) kᖃapa laplash-pᖃipa.
4. uk yuᖃqat ᖃipᖃayt miᖃayt saᖃali (qᖃa yuᖃqat-t'səm miᖃayt) kᖃapa laplash-pᖃipa.
5. alta, munk-miᖃayt ixt ᖃipᖃayt kᖃapa kᖃanawi-ixt ᖃq'up. kᖃapa uk saᖃali ᖃq'up, yawa hilu ᖃipᖃayt. kakupus kakwa ukuk. laplash-pᖃipa:

lakit: ikta-pus-munk

alta munk-k'aw uk shiksh ᖃipᖃayt-ik'wali!

alta, ᖃush mayka chaku-kəmtəks makwst ikta. alta mayka munk-wəᖃt!

ixt:

hol uk k'uyk'uy. munk-miᖃayt saᖃali ukuk ᖃq'up qᖃa hilu ᖃipᖃayt. iskam uk ᖃipᖃayt kᖃapa kikwəli-ᖃush-lima ᖃq'up. munk-miᖃayt uk ᖃipᖃayt kᖃapa saᖃali ᖃq'up. kakwa ukuk pᖃikcha:

makwst:

alta uk kikwəli-ᖃush-lima ᖃq'up, yawa hilu ᖃipᖃayt. munk-ᖃatwa-rawnd uk laplash-pᖃipa k'uyk'uy. alta uk ᖃq'up qᖃa hilu ᖃipᖃayt miᖃayt saᖃali wəᖃt. kakwa:

munk-wəᖃt ixt:

hol uk k'uyk'uy. munk-miᖃayt saᖃali ukuk ᖃq'up qᖃa hilu ᖃipᖃayt. iskam uk ᖃipᖃayt kᖃapa kikwəli-ᖃush-lima ᖃq'up. munk-miᖃayt uk ᖃipᖃayt kᖃapa saᖃali ᖃq'up.

kakwa:

munk-wəxt makwst:

1. alta uk kikwəli-ɬush-lima uput, yawa hilu ɬip^hayt. chaku k'ilapay-iwa uk laplash-p^hipa k'uyk'uy. alta uk ɬq'up k^hapa hilu ɬip^hayt, uk saɣali wəxt. kakwa:

2. alta, munk-wəxt ixt, makwst, ixt, makwst. uk ɬip^hayt-ik'wali chaku-ɬax kikwəli k^hapa laplash-p^hipa k'uyk'uy!

wik k^həpit-kəmtəks:

- kwansəm munk-ɬatwa-rawnd uk ɬq'up q^ha hilu ɬip^hayt k^hapa saɣali.
- kwansəm iskam uk ɬip^hayt k^hapa kikwəli-ɬush-lima ɬq'up.
- wik masachi pus ixt-ixt mayka iskam ɣluyma ɬip^hayt. k^ha mayka mamuk t'ukti ik'wali.

qwinəm: ikta-pus-munk

aaalta munk-k^həpit uk ik'wali.

q^hənchi uk ik'wali chaku yuɬqat kakwa mayka lima, munk-ɬax ɬip^hayt k^hapa laplash-p^hipa k'uyk'uy. kakwa:

taɣam: ikta-pus-munk

munk-k'aw pus munk-k^həpit.

munk-k'aw k^hapa ik'wali-ubut.

alta, wəxt munk-k'aw wik-saya k^hapa iləp k'aw.

alaxti mayka munk yuɬqat ɬip^hayt kaku-lup.

munk-ɬq'up t^hwin k^hapa ɬip^hayt.

ɬush mayka ik'wali t^hwin kakwa ukuk:

alta k^həpit kakwa!!

hihi-pipa k'ilapay-wawa

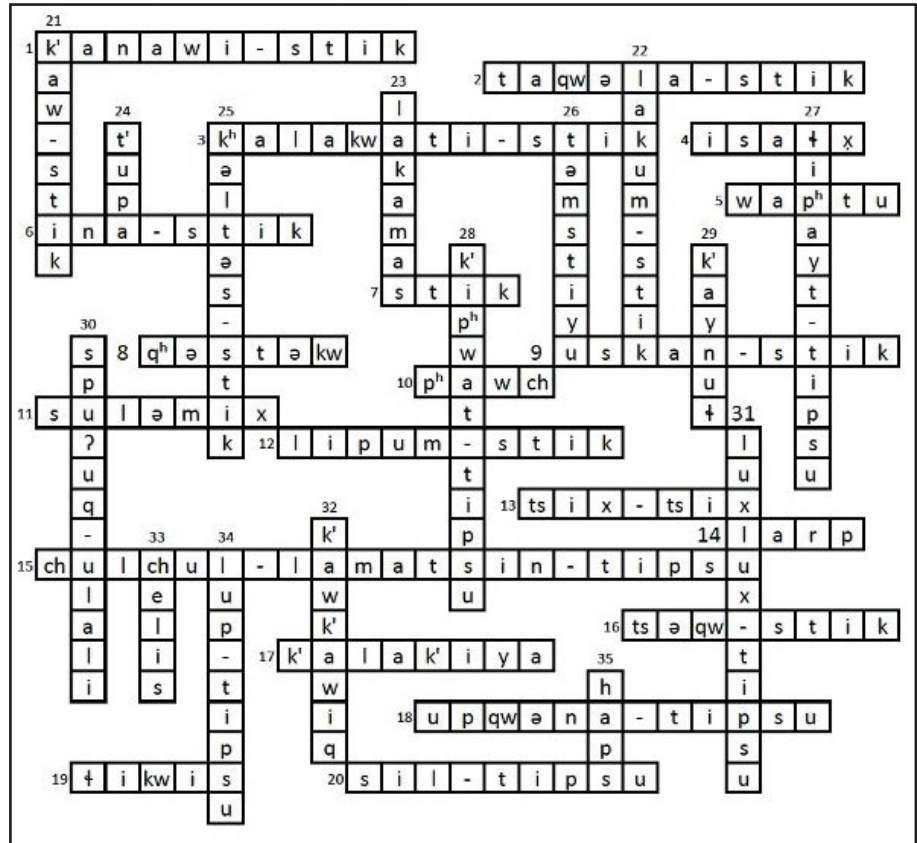
ƙaksta ƙaska (pipa 23-24)

1. ƙuchmən-inəp^hu
2. ina
3. lep^hul
4. shayim
5. həm-up^huch
6. lemus
7. p'isxas
8. duiha
9. ulq'
10. ant^hiyet
11. t'ƙimin-ili?i-ulq'
12. yuƙqat-up^huch
13. yuƙqat-liku kələkələ
14. ulq'-latet inəp^hu
15. k'awtin
16. k'ak'a?
17. puypuy
18. iƙaqwa
19. səx-up^huch
20. sic'hum kuri-ulq'
21. mawich
22. q^hilūq
23. itsxut
24. q^hwexq^hwex
25. tsin

tipsu k'ilapay-wawa (pipa 22)

(Sky Hopinka: manaqi-hayu t'səm miƙayt k^hapa pipa 2)

ukuk nanich-ya?im chaku dret hayash k^hapa Sundance Film Festival. alta hayu tilixam ƙaska kəmtəks mayka. alta xluyma mayka xiləmət?

pus nayka iləp munk nanich-ya?im, nayka tiki munk xluyma nanich ya?im. pi nayka kəmtəks, hilu bastən tilixam ƙaska tiki pəlach nayka dala pus munk ukuk. pi alta nayka təmtəm, “wel hilu dala nayka tiki pus munk nanich-leruban.” pi alta k^hapa ukuk nayka munk uk nanich-ya?im uk nayka tiki munk. k^hapa nayka shiksh, k^hapa nayka tilixam, k^hapa nayka shawash-tilixam. pi alta hayu xluyma tilixam uk wik shawash ƙaska, ƙaska tiki ukuk. pi ƙaska kəmtəks, “ƙush pus wik nayka kəmtəks k^haanawi-ikta uk miƙayt.” nayka tiki pus ƙaska kəmtəks, wik nayka xiləmət pus munk-kəmtəks ƙaska q^hata pus kəmtəks shawash tilixam, q^hata pus kəmtəks shawash ikta, q^hata nsayka munk, q^hata nsayka miƙayt, q^hata nsayka wawa. pus ƙaska tiki

chaku-kəmtəks ikta k^hapa shawash, ƙush pus ƙaska chaku-kəmtəks ukuk k^həpit-ixt ƙaska.

mayka munk shawash nanich-ya?im pus shawash-tilixam ƙaska nanich.

dret. tənəs-xluyma pus hayu tilixam ƙaska nanich ukuk, bət ƙush. ukuk munk nayka təmtəm skukum pus munk uk nanich-leruban pus shawash tilixam.

ikta wəxt ma tiki wawa k^hapa nsayka?

q^hənchi ƙush-təmtəm nayka pus wawa k^hapa mayka pi liili iləp nayka wawa chinuk k^hapa tilixam. ixt pi ixt nayka təmtəm k^hapa nayka xumxum nayka wawa chinuk, bət hilu tilixam uk wawa chinuk ƙaska miƙayt k^hapa Hudson, so masi.

*leyn-skul chaku-kəmtəks-tilixam
ʔaska munk ukuk buk*

